

**HARGITA MEGYE GAZDASÁGÁNAK TÉRSÉGI SZINTŰ ELEMZÉSE A
VÁLLALKOZÁSOK ALAPVETŐ ADATAI ALAPJÁN**
TERRITORIAL ANALYSIS OF HARGHITA COUNTY'S ECONOMY ON THE BASIS
OF BASIC DATA OF ENTERPRISES

Tánczos Levente-József

egyetemi tanársegéd, PhD hallgató
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszeredai Kar, Üzleti Tudományok Tanszék
– Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gazdaság- és Regionális
Tudományi Doktori Iskola
E-mail: tanczoslevente@uni.sapientia.ro

Összefoglalás

Székelyföldön, a Hargita két oldalán állandó beszédtema, hogy hol jobb Udvarhelyen vagy Csíkban. Jelen elemzés ugyan nem ad választ erre az örök kérdésre, viszont a helyi vállalkozások adatainak segítségével képet ad a Hargita megyei térségek (Csík, Gyergyó, Udvarhely) vállalati fejlettségéről. Hargita megye alapvető gazdasági adatainak áttekintése után az egyes térségek összesített, vagy éppen átlagolt vállalati adatait ismerhetjük meg a tanulmányból, ezekből kirajzolódnak az egyes térségek erősségei, de fény derül arra is, hogy összességében van helye a fejlesztéseknek, szükség van a nagyobb hozzáadott értéket teremtő tevékenységek irányába való elmozdulásra, nagyobb tudásigénnyel jellemezhető munkahelyek létrehozására.

Abstract

In Szeklerland, the main topic of conversation on both sides of the Harghita mountain is where is it better in Udvarhely or Csík. Although this analysis does not provide an answer to this eternal question, it gives an image of corporate development in Harghita County (Csík, Gyergyó, Udvarhely). After reviewing the basic economic data of the County, we can get acquainted with the aggregated or just averaged company data of each region, and the strengths of each region will also be highlighted. The paper concludes by suggesting, that there is space for improvement and greater value-added activities in order to create more knowledge-intensive jobs.

Kulcsszavak: gazdasági fejlettség, vállalkozói hajlam, termelékenység, hozzáadott érték, ágazati szerkezet, területi különbségek

JEL besorolás: R10

LCC: HT388

Bevezetés

A székelyföldi régió, a székek vizsgálatával kapcsolatban már több tudományos munka, kutatás és elemzés is született történelmi, földrajzi, kulturális vagy éppen gazdasági szempontból egyaránt. Viszont a gazdasági helyzettel kapcsolatos területeken, mint például az adott székek gazdasági potenciálja és vállalkozási jellemzői, vannak még kevésbé kimunkált témakörök.

Az elmúlt években, évtizedekben született gazdasági-társadalmi munkák (pl. Nagy Benedek (2007), Geréb László (2014), Horváth Alpár (2011), Csata Zsombor (2013), illetve többen a Sapientia – EMTE munkaközösségből, vagy a Székelyföldi Regionális Tudományos Társaság

tagjai) közül kiemelnék néhányat, amelyeket úgy ítélt meg, hogy szakmai előzménye lehet a jelen cikknek.

Csata Zsombor a vállalkozások székelyföldi falvakban való megjelenésének a társadalmi meghatározottságáról szóló munkájában (Csata, 2005) a magángazdaság rendszerváltás utáni időszakáról ad egy átfogó képet a székelyföldi megyékben. Vállalkozási hajlandóságra, cégalapításra, gazdasági szervezetek életképességére vonatkozó adatokat dolgozz fel a munkájában, amelynek következtében arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyes települések vállalkozó aktivitásában fellelhető eltérések magyarázatában nemcsak a gazdasági erőforrások egyenlőtlen eloszlása játszik szerepet, hanem a társadalomszerkezeti sajátosságok is. Azért gondoltam kiemelni ezt a következtetést, mert ennek figyelembevételé fontos lehet az eredményes gazdaságfejlesztő, gazdaságszervező tevékenységek meghatározásához.

Palkó Emília és Sólyom Zsuzsa két székelyföldi településen vizsgálta a vállalkozások elterjedésének szociokulturális hátterét (Palkó és Sólyom, 2005). A magángazdaság, az önálló vállalkozó szféra hirtelen megjelenése a székely településeken jelentős változásokat okozott, az erre a változásra ható egyéb tényezőket, illetve a változás következményeit, hatásait is vizsgálta a szerzőpáros a cikkében. Saját kutatásom szempontjából kiemelném, hogy elkészítettek egy vállalkozói tipizálást (offenzív nagyvállalkozók, falusi nagyvállalkozók, mezőgazdasági vállalkozók, kisvállalkozók „üzletesek” és kényszervállalkozók), amely egy jó kiindulási pont lehetne további kutatásoknak, hogy ezek milyen arányt képviselnek a teljes székelyföldi vállalkozó közösségben. Ez a tanulmány csak a vállalat méretbeli sajátosságait mutatja be erre vonatkozóan, de már ebből is látszik a közép, illetve nagy vállalatok hiánya, amely a vállalkozó típusok megoszlásával is összefüggésben van.

Veres Valér a társadalmi-gazdasági változást és a fejlődést vizsgálta Romániában (ld. Veres, 2018), mindezt közép- és kelet-európai (KKE) kontextusba helyezve. Ez a tanulmány szintén a jelenkor, rendszerváltás utáni időszak eseményeit járja körül, de egy szélesebb, makróregionális környezetet bemutatva. A kutatás Románia társadalmi-gazdasági fejlődését elemzi a 1990-2016 időszakban, folyamatosan a figyelem fókuszában tartva az erdélyi magyarok helyzetét. Összességében megállapítja, hogy Romániában az EU csatlakozás (illetve az azt megelőző csatlakozási folyamat) a társadalmi és gazdasági fejlődés ütemét felgyorsította, viszont az EU-n belül a legtöbb mutatóban a sereghajtó országok csoportjába tartozik, illetve az országon belüli területi eltérések is még mindig tekintélyesek.

A Nagy Benedek által vezetett kutató csapat a „Székelyföld gazdasági fejlesztésének és regionális fenntarthatósági tényezőinek vizsgálata” című kutató munkájukban (Nagy et al., 2015) egy multidiszciplináris elemzést készítettek a térség helyzetéről. Ennek a kutatásnak is része volt a vállalkozási adatok elemzése iparágakra bontva, de nem széki, hanem csak megyei bontásban. Jelen tanulmány hasonló vállalati alap adatokat elemez, mint a vállalkozások száma, vállalkozások árbevétele, alkalmazottak száma, azonban csak kizárólag Hargita megyére fókuszálva és azon belül széki bontásban bemutatva a rendelkezésre álló adatokat.

Ambrus Tibor munkatársaival 2013-ban egy terjedelmes munkát publikált „Vállalkozói műhelytitkok Erdélyben címen (Ambrus, 2013). Ebben a könyvben az erdélyi vállalkozásoknál végzett vizsgálatok, fejlesztő munkák során szerzett tapasztalatok alapján írja le a helyi vállalkozások jellemzőit, eredményeit és tesz javaslatot a fejlesztésükre. A könyv egy fejezete (A székely vállalkozó és környezete) történelmi megvilágításba helyezi azt a vállalkozói környezetet, amelynek a jelen elemzés környezete is részét képezi, egyébként főként szervezet fejlesztési irányból vizsgálja az erdélyi vállalkozói környezetet. Jelen munka ki tudja egészíteni

ezt a munkát konkrét vállalati adatok bemutatásával, strukturálásával a Hargita megyei környezetre vonatkozóan.

Láthatjuk, hogy több kutatás/elemzés is született az általam elemzett környezetről, némelyek megalapozzák, előkészítik ezt a munkát, másoknak pedig kiegészítője, részletező, pontosító elemzésül szolgálhat az általam elvégzett munka.

Anyag és módszer tekintetében egy nagyobb vállalati adatokat tartalmazó adatbázis képezte az alapját a kutatásnak. A romániai pénzügyminisztérium által közétett vállalati mérlegadatokról kiszűrtem a Hargita megyei vállalkozások adatait, amely tartalmazza a vállalat székhelyét is. Elkészítettem a települések térségi bontását (Csík, Gyergyó és Udvarhely), majd a település adat alapján egy új változót rendeltem az adatbázishoz, mégpedig a térség változót, ez alapján tudtam vizsgálni a térségi eltéréseket. A rendelkezésre álló nyers adatok (árbevétel, eredmény, alkalmazottak száma) alapján számoltam néhány eredményességi, hatékonysági származtatott mutatót, ezek alapján végeztem összehasonlító elemzést a három térségre vonatkozóan.

A vizsgált térség bemutatása

A Hargita megyei helyzet mélyebb elemzése előtt, néhány alapvető mutató segítségével bemutatom a megye helyzetét az ország egészéhez, a makró régióhoz, illetve a szűkebb régió Székelyföldhöz viszonyítva. Hargita megye az ország kisebb megyéinek egyike (1. ábra). A legutolsó népszámlálási adatok szerint népesség alapján a 33. helyen van a 42 megyét számláló listában. Lakossága, a legfrissebb statisztikai adatok (2019) szerint, az ország lakosságának mindössze 1,6%-a, ha a központi régióhoz¹ mérjük 13,0%-a, ha pedig csak Székelyföldet nézzük², akkor a megye lakossága Székelyföld lakosságának a 29,1%-a, vagyis majdnem egyharmada. A megye lakossága az elmúlt öt évben ugyan 6.500 fővel csökkent, jelenleg 302.000 fő, de ez megfelel az ország/régió tendenciájának, vagyis nem tapasztalható eltérés a népesség változásának dinamikájában a viszonyítási alapul választott országos, vagy régiós adatokhoz képest (adatok forrása: Román Statisztikai Hivatal).

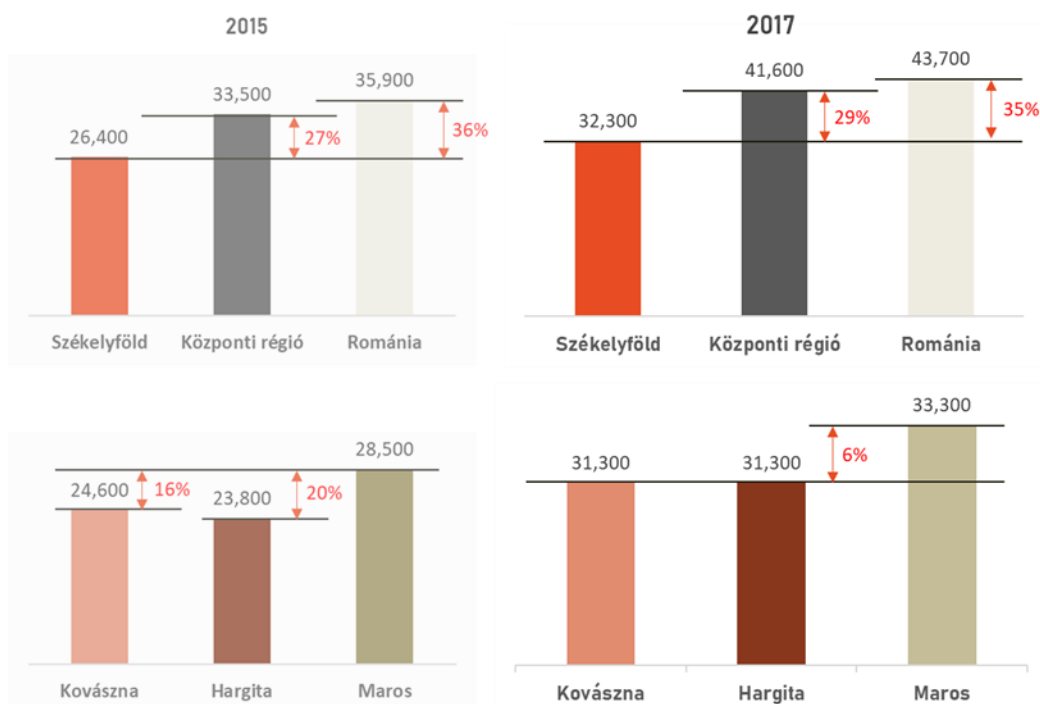
1. ábra: A megye Románián belüli elhelyezkedése, illetve a történelmi székely székek

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Hargita_megye; <http://elekes.adatbank.transindex.ro/?terkep=216>

¹Központi régió – ebbe az EU-s makró régióba tartozik a megye, ahova öt másik megye: Fehér, Brassó, Kovászna, Maros és Szeben tartozik még

²A későbbiek során Székelyföld regionális csoportosítás alatt a Kovászna, Hargita és Maros megyék adatainak az aggregálását fogom használni, mivel csak megyei szintű adatok állnak többnyire rendelkezésre az országos statisztikai adatbázisokban

Ugyan a régió gazdasági fejlettségének a bemutatására nem feltétlenül a legjobb, de a legelterjedtebb, illetve a legelérhetőbb mutató a bruttó hazai termék (GDP), illetve az abból származtatott egy főre jutó érték, amely több tényező együttes hatását tükrözi egy adott területi egység gazdasági fejlettségére vonatkozóan. Én is ezt a mutatót, vagyis az egy főre jutó bruttó hazai terméket hívom most segítségül, hogy bemutassam a megye gazdasági fejlettségi szintjét a választott nagyobb, vagy szomszédos regionális térségekhez képest. (2. ábra)

2. ábra: GDP a vizsgált térségben területi összehasonlításban, 2015 és 2017 (lej/fő)

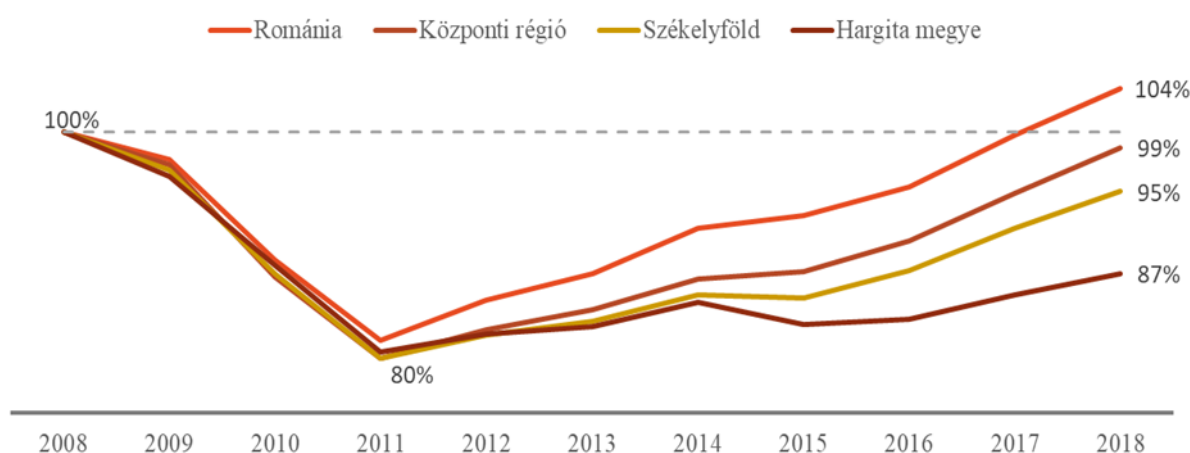
Forrás: Román Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés, 2020

Székelyföldnek az egy főre jutó bruttó hazai termék tekintetében 29%-os lemaradása van a központi régió átlagához képest, illetve 35%-os az országos átlaghoz képest. Az is látható, hogy rövid távon ez a különbség nem változott, hisz a két évvel korábbi értékek esetén is hasonló lemaradásról beszélhetünk. A Székelyföldön belüli megoszlást vizsgálva, már beszámolhatunk változásokról rövid távon is, hisz az adatok alapján látható, hogy Hargita és Kovászna megyének sikerült felzárkóznia Maros megye mögé. Ugyan még mindig Maros megyében a legmagasabb a mutató értéke, viszont a másik két megye lemaradás már csak 6%-os, a két évvel korábbi 16-20%-hoz képest. Kedvező, hogy ez nem úgy valósult meg, hogy a Maros megyei érték csökkent, hanem úgy, hogy a Hargita és Kovászna megyei növekedés gyorsabb volt, mint Maros megyében. A székelyföldi lemaradás egyik oka lehet, hogy alacsonyabb hozzáadott értéket termel a fejlett régióhoz képest, ennek oka pedig az olyan iparágak felülreprezentáltsága, mint a könnyűipar, mezőgazdaság vagy az erdészet, de ezen iparágaknak is a kisebb hozzáadott értéket termelő területei. A másik oka lehet az infrastruktúra (főként a közlekedési infrastruktúra) elmaradottsága, ennek köszönhetően is a régiót többnyire elkerülik a jelentősebb beruházások. A Hargita és Kovászna megyékben tapasztalat gyorsabb növekedés egyik oka lehet, hogy a nagyobb hozzáadott értéket termelő IT szektor kezd jelentős tényezővé válni, illetve egyre erősödik a magyar állami vagy üzleti beruházások térségbeli jelenléte, amely főként a kis/közép vállalkozások fejlődését vonja maga után, ezek aránya pedig jelentősebb ezekben a megyékben. Egy harmadik hatás lehet, hogy a vizsgált periódusban (2015 eleje és 2017 vége között) nagyságrendileg 60%-al növekedett a minimál bér, amely a fogyasztás

növekedéséhez vezetett. Hargita és Kovászna megyékben ez a változás arányában több munkavállalót érintett, mint Maros megyében.

A GDP abszolút értéke a megyében (2017-ben) 9.567 millió lej, ami 1,1%-a az országos értéknek, illetve makró régiós viszonylatban sem éri el a 10%-ot (9,9%). Az egy főre jutó értékből is következtethetően tehát a népesség arányhoz képest alul teljesít a megye a régiós összehasonlításban e mutató terén. Ennek okai is a fent bemutatott tényezőkre vezethetők vissza, főként a szerényebb hozzáadott értékű tevékenységeknek és a beruházások hiányának köszönhetően.

A második mutató, amit régiós összevetésben vizsgáltam az a vállalkozások száma, amely az adott térség vállalkozási hajlandóságáról adhat egy képet. Első körben a vállalkozások számának a dinamikáját mutatom be a 2008-2018 időszakban, a 2008-s évet választva a változások bázisának (3. ábra).

3. ábra: A vállalkozásának számának alakulása a vizsgált térségben, 2008-2018, 2008=100%

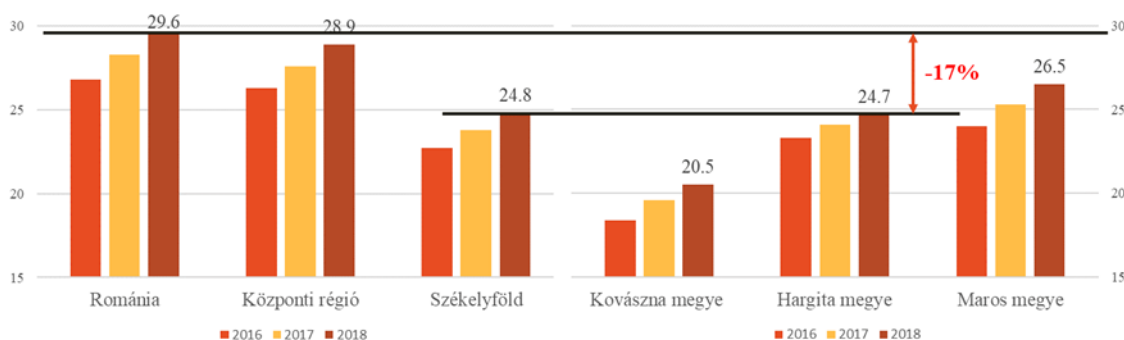
Forrás: Román Statisztikai Hivatal adatai alapján, saját szerkesztés, 2020

A válságot követően, egységesen minden vizsgált térségben, nagyságrendileg 20%-kal csökkent a vállalkozások száma, végig ment egy tisztulási folyamat, amelynek 2011-ben volt a mélypontja.³ Ez után megfigyelhető, egy mondhatni állandó növekedés (kivéve Harghita megyét, ahol 2015-ben volt egy enyhébb visszaesés), amelynek következtében országos szinten már 2017-ben elérte a mutató a kiindulási alapnak választott 2008-s év értékét. 2018-ra a Központi régióban is nagyságrendileg ugyanannyi vállalat működött, mint 10 évvel korábban, viszont Székelyföldön, különösen Harghita megyében, még nem történt meg a szint áttörése. Harghita megyében a székelyföldi értékhez képest is jelentősebb a lemaradás, 2018-ban a vállalkozások száma, csak a 87%-a volt a 2008-s értéknek. Abszolút értékben nagyságrendileg 7.500 vállalkozásról beszélhetünk.

E mutató esetén is kiszámoltam a népesség arányos értékeket is, vagyis az 1.000 főre jutó vállalkozások számát (4.ábra).⁴

³A 2008-s válság után néhány évig még csökkent a vállalkozások száma, 2011-volt az az év, amikor megfordult a trend, utána már több vállalkozás jegyezték be, mint ahányat felszámoltak.

⁴ Az adatokat előzetesen szűrtem, és az elemzések során csak a működő vállalkozások adatai szerepelnek minden esetben.

4. ábra: Az 1.000 főre jutó vállalkozások száma a vizsgált megyékben, területi összehasonlításban, 2016-2018, db

Forrás: Román Statisztikai Hivatal adatai alapján, saját szerkesztés, 2020

A vállalkozási hajlandóság nagyságrendileg 17%-kal marad el az országos átlagtól, és habár minden régió esetében egy növekedési trend figyelhető meg, ez a növekedési ütem alacsonyabb Hargita megyében, így a lemaradás az elmúlt években enyhén növekedett. A 24,7-os ezer főre jutó vállalkozás szám megfelel a Székelyföldi átlagnak, és ugyan értékelhetően magasabb, mint a Kovászna megyei érték, fontos lenne, hogy különböző ösztönző programokkal ezt az értéket növelni tudja a megye.

Természetesen a vállalkozási hajlandóság elmaradása is hatással van a GDP értékére, vagyis ez is egy magyarázó tényező a térség alacsonyabb GDP/fő értékére. A 17%-s lemaradás az országos átlag értékhez képest mért különbség, azonban a fejlett nyugati térségekben az ezer főre jutó vállalkozás szám megközelíti a 40-t, míg Bukarest térségében 50 fölötti, ez a tény pedig sajnos a GDP-ben mért különbség növekedését vetíti inkább előre, és nem a felzárkózását.

A Hargita megyei térségek vállalkozásainak általános mutatói

Hargita megye három jelentős régióra bontható, és ez a felosztás már a történelmi szék, vagy vármegye felosztás esetén is hasonló szerkezetű volt. Ezek a térségek Csík, Gyergyó és Udvarhely. A megye 330.000 lakosa nagyságrendileg két egyforma és egy kisebb régióban él. Csík és Udvarhely lakossága nagyságrendileg 120.000 fő, míg a Gyergyószentmiklós körüli térségben megközelítőleg 90.000 ember él.⁵ Ezen régiók közötti versengésnek is történelmi hagyománya van, amelynek egyik emlékezetes pontja a hatvanas évek végén zajló megyésítési folyamat során kialakult megyeszékhelyi címért folytatott harc. Ezt a harcot Csíkszereda nyerte, így ez a város lett a megyeszékhely, amely a gazdasági elemzés szempontjából fontos információ, hisz itt jelentősen több közigazgatási intézmény működik. Ebből adódóan jelentősen több adminisztratív szférában dolgozó alkalmazott van, és talán ebből adódóan Udvarhely vagy akár Gyergyó térségében nagyobb a nyomás a vállalati szféra fejlődésére, munkahelyek teremtésére. Az elemzés alapján látni fogjuk, hogy ez a nyomás inkább Udvarhely esetén nevezhető egy támogató tényezőnek.

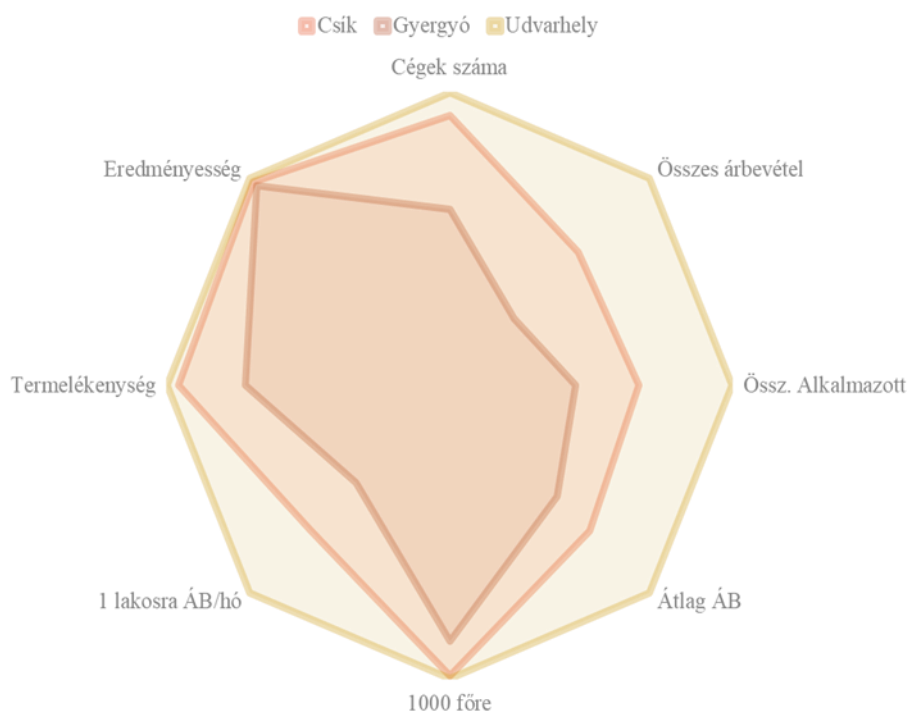
A jelentősebb adminisztrációs tevékenység, intézményi jelenlét természetesen pozitív hatással is van egy adott térség vállalkozóira, több közbeszerzést írnak ki, ezért nagyobb lehet a lobbizási tevékenység, vállalkozások épülhetnek fel az adminisztratív tevékenység támogatására, kiszolgálására, mégis Hargita megyében az tapasztalható, hogy Udvarhelyszék, ahogy látni fogjuk a vállalkozási adatokban megelőzi Csík térségét. Ebben jelentős szerepet játszanak

⁵A Román Statisztikai Hivatal adatai alapján

természetesen történelmi okok is, a polgárosodás nem azonos szinten volt a két régióban, illetve Csík és Gyergyó térsége földrajzilag is zártabb térségek, zordabbnak nevezhető időjárási jellemzőkkel, amelyek szintén hatással vannak a vállalkozások sokszínűségére, az itt működő iparágok megoszlására. Az országban azt tapasztaljuk, hogy az adott régiók adminisztratív központjai (nem csak Bukarest, de Kolozsvár, Brassó, Temesvár, de akár Sepsiszentgyörgy, Marosvásárhely stb.), gazdaságilag is vezető szerepet töltenek be, így tehát akár azt is mondhatnánk, hogy Csíkszereda adminisztrációs központ adta előny ellenére sem Csíkszék a megye vezető térsége a vállalalkozási mutató tekintetében.

Jelen összehasonlításban a megyében működő vállalkozások alapvető mutatóit elemzem a román pénzügyminisztérium által nyilvánosan közzétett adatok alapján. Fontos megjegyezni, hogy ez az adatbázis csak a megyében bejegyzett vállalkozásokat tartalmazza, tehát nincsenek benne a más megyében bejegyzett vállalkozások esetleges helyi telephelyei, illetve az országosan működő vállalkozások, nagyobb szolgáltatók (bankok, kommunikációs szolgáltatók, üzemanyag töltőállomások stb.) helyi egységeinek adatai. Ez a térségek közötti összehasonlításban, véleményem szerint, nem okoz jelentős torzítást, mert Harghita megyében nincsenek ezen szolgáltatóknak regionális központjai, vagyis mindhárom térségben nagyságrendileg hasonló súllyal vannak jelen, Gyergyó térségében ugyan kisebb a jelenlétük, de maga a térség is kisebb a másik kettőhöz képest. Ez csak a saját becslésem, sajnos nem állnak rendelkezésre olyan adatok, amelyek alapján ezt a torzítást pontosabban számolni, becsülni lehetne.

A három térség (Csík, Gyergyó, Udvarhely) összehasonlítását néhány alapvető mutató bemutatásával kezdem el (5.ábra).

5. ábra: A vizsgált térségek összehasonlítása néhány alapvető mutató alapján

Forrás: Román Statisztikai Hivatal adatai alapján, saját szerkesztés, 2020

A vizsgált mutatók összességét vizsgálva egy elég egyértelmű sorrend alakul ki, ami nem más, mint: Udvarhely, Csík és Gyergyó. Minden mutató esetén az udvarhelyi térség kapta a

legmagasabb értéket, illetve a gyergyói térség kapta a legalacsonyabb értékeket, tehát ebből a szempontból elég egyértelmű a verseny állása.

Részletesen vizsgálva a tényezőket a következő információkat kapjuk:

A vállalkozások számában Udvarhely csak egy kicsivel vezet, ugyanis abban a térségben 2.450 aktív vállalkozás működik (a térség összehasonlítása során az adott térségben működő, aktív vállalkozások adataival dolgoztam), míg Csíkban 2.250 vállalat, vagyis itt nem túl nagy az előny, ehhez képest a Gyergyó vidékén érzékelhetően kevesebb, mindössze 1.470 aktív vállalkozás működik.

A második mutató, amit vizsgáltam az az aktív vállalkozások által megtermelt összes árbevétel 2017-ben (ez a legfrissebb adat, ami az elemzés időpontjában a rendelkezésemre állt), amelyben viszont már jelentősebb az Udvarhely vidékének előnye, ahol a megyében elért teljes árbevétel több mint fele (50,9%) keletkezik. Az összeségében 9,3 milliárd lej egy harmada (32,8%) keletkezik Csík térségében, miközben csak a hatodának (16,4%) megtermelésében játszik szerepet Gyergyó térsége. Ennek az oka, hogy nagyságrendileg 200 vállalattal több tevékenykedik Udvarhely térségében, mint Csíkban, de nem ez a jelentős eltérés, hanem az, hogy a vállalkozások mérete, átlagos árbevétele nagyobb Udvarhelyszéken (később részletesen tárgyalom ezt a mutatót is). Gyergyó térség jelentősebb lemaradását a térség mérete, a vállalkozások átlagos árbevételeinek a kisebb értéke, de a vállalkozási hajlandóság kisebb mértéke is magyarázza.

Az összes alkalmazott tekintetében is hasonló a helyzet, annyi különbséggel, hogy itt kicsivel kisebb a Gyergyó térségének a lemaradása. A helyi vállalkozások nagyságrendileg 47.000 főt foglalkoztatnak, amelynek majdnem felét (47,3%) az Udvarhely térségében működő vállalkozások alkalmazzák. A Csík (31,7%) és Gyergyó (21,1%) térségében működő vállalkozások személyzet számának aránya nagyságrendileg megegyezik a fentebb bemutatott árbevétel arányokkal.

Az alapmutatók segítségével képeztem néhány származtatott mutató számot is, ezek közül az első a vállalkozások átlagos árbevétele. E mutató tekintetében is az eddigiekben látható sorrend tapasztalható, hisz az Udvarhely térségben működő vállalkozások átlagos árbevétele (1,9 millió lej) a nagyobb. A Gyergyó térségében ez az érték az Udvarhely térségben tapasztalható szám nagyságrendileg fele (1 millió lej), míg Csík térségében is inkább ehhez az értékhez van közelebb (1,35 millió lej). Egész Székelyföld tekintetében a legmagasabb átlag érték a Maros-Mezőség régiót jellemzi (3 millió lej), és a Székelyföldi átlag (2,1 millió lej) is a Hargita megyei értékek fölött van. E szerint kijelenthető, hogy a vállalkozások mérete átlag alatti még Udvarhely térségben is.

A következő elemzett mutatószám az 1.000 főre jutó vállalkozások száma, tehát a vállalkozási hajlandóságot érzékeltető mutató (amint már fent is említettem, a térségi összehasonlításban, már csak az aktív vállalkozások számait elemzem, ezért ezek a számok kisebbek, mint a megye általános helyzetét bemutató értékek). E mutató tekintetében Csík (20,8) és Udvarhely (21,0) térségének értéke szinte teljesen megegyezik, de Gyergyó lemaradása sem olyan jelentős (18,3), azt látjuk tehát, hogy a vállalkozói hajlandóság nagyságrendileg megegyezik a térségben, de ez az országos átlag (27,0) alatti.

A következő mutató az egy lakosra jutó összes árbevétel havonta. Fontos kiemelnem, hogy ez a mutató, csak a térségek összehasonlításában hasznosítható érdemben, hisz a lakosságnak a helyi vállalkozások mellett a közszférából, az országos/multinacionális vagy más térségben

bejegyzett vállalkozásoktól, de akár a saját kis gazdaságukból is jelentős jövedelmük van. Ez a mutatószám tehát csak a helyi vállalkozások által elért árbevételt hasonlítja az adott térség népességéhez. A mutató értéke Udvarhely térségben 3.090 lej havonta, 2.150 lej havonta Csík térségében és csak 1.450 lej Gyergyóban, amit ha az országos bruttó minimálbér értékéhez viszonyítunk (2.300 lej), vagy ha a Székelyföld legjobb értékéhez (Maros-Mezőség 6.430 lej) viszonyítunk, akkor nem nevezhető túl jónak. Ez azt érzékelteti, hogy ha csak a helyi vállalkozásoknak kellene eltartaniuk az adott térséget, akkor jelen fejlettségi szint mellett ez nem lenne lehetséges.

Újabb mutató a termelékenység, amely jelen esetben az egy alkalmazottra jutó, havi árbevétel értékét mutatja. Ez a mutató fontos versenyképességi tényező lehet. A helyi jellemzően kis vállalkozásoktól sajnos nem várhatunk el olyan termelékenységi szintet mint a jól tőkésített, modern gyártó felszereléseket birtokló, magasabb alkalmazott tudásszinttel jellemezhető vállalatoknál. A térségben pedig inkább a kisebb hozzáadott értékkel jellemezhető, alul tőkésített, alacsonyabb alkalmazott tudásszintet igénylő tevékenységet végző kisvállalkozások működnek. Ez sajnos mindhárom térségben átlagosan elmondható, hisz termelékenységben is nagyon hasonló értékeket láthatunk Csík és Udvarhely térségben, ahol nagyságrendileg 17.000 lej körül van a mutató értéke, ehhez képest a Gyergyói érték csak 13.000 lej nagyságrendű. Viszonyításként a székelyföldi átlag majdnem 22.000 lej havonta, míg a listavezető Maros-Mezőség térség termelékenysége majdnem eléri a 31.000 lejt.

Az utolsó vizsgált mutató a vállalkozások átlagos eredményessége (ROS), amely a megtermelt mérleg szerinti eredmény és az árbevétel hányadosa. E mutató tekintetében van a legközelebb egymáshoz a három térség (Csík – 5,7%; Gyergyó – 5,6%; Udvarhely – 5,8%), és ezek az értékek nincsenek is messze a székelyföldi átlagtól (5,9%). Természetesen azt is figyelembe kell vennünk, hogy a térségre jellemző vállalati méret szerkezet (sok mikro vagy kis vállalat) sajátossága, hogy a hivatalos eredmény mutatók nem mindig 100%-san megbízhatók. Ebből a szempontból véleményem szerint sokat tisztított a román kormány azon döntése, hogy a kis vállalkozások (1 millió euró árbevétel alatt), a legtöbb iparágban árbevétel alapján fizetnek adót, és nem a nyereséghez viszonyítva.

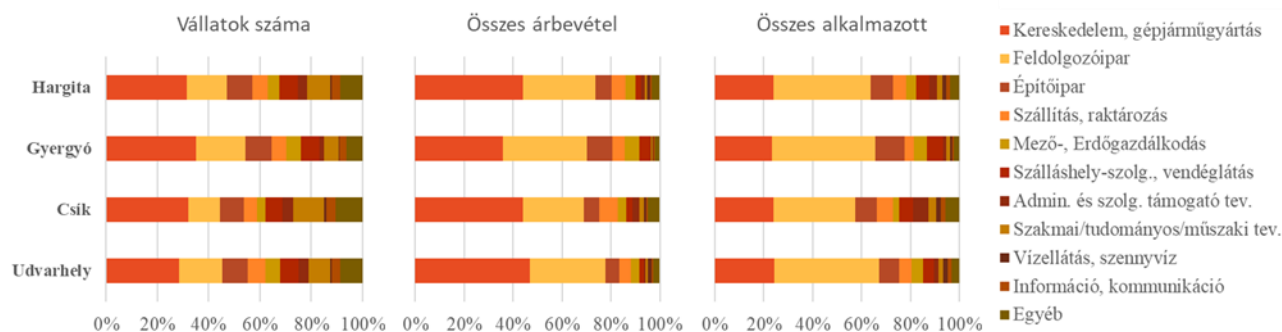
Összefoglalva, ezen mutatók alapján azt látjuk, hogy Udvarhely térség vezet a vállalati mutatószámok alapján, viszont Csíkszeredához képest sem a hatékonysági mutatók (termelékenység, eredményesség), sem a vállalkozói hajlandóság, nem számottevően nagyobb. Vagyis az Udvarhely térségében tevékenykedő vállalkozások nagyobb mérete (magasabb átlag árbevétel, magasabb alkalmazott szám) a fő oka a kiemelkedő eredménynek.

A Hargita megyei térségek vállalatainak iparági szerkezete

Az iparági szerkezet, vagy annak strukturális különbsége magyarázat lehet az egyes térségek fejlettség béli eltéréseinek, ezért a kutatásom alanyainak, vagyis a három térségnek az összehasonlítását az iparági sajátosságok összehasonlítása, bemutatása révén is elvégeztem (6. ábra).

Az összehasonlítás alapján a kereskedelem túlsúlya figyelhető meg minden térségben, és ezáltal az egész megyében is. A bejegyzett vállalkozások megye szinten megközelítőleg 31%-a kereskedelem területén tevékenykedik, és ez az arány hasonló az egyes térségekben is: Udvarhely 28,6%; Csík 32,1%, míg Gyergyó 35,2%. Megye szinten nagyságrendileg fele a feldolgozóiparban bejegyzett vállalkozások száma (15,7%), ebben az iparágban viszont már nagyobb szórás figyelhető meg az egyes térségekben: Udvarhely 16,8%; Csík 12,4% és Gyergyó 19,1%. Nagyságrendileg 10% körüli súlyt még az építőipar aránya éri el mindhárom

térségben, illetve Csíkban nem is az építőipar a harmadik leggyakoribb iparág a vállalatok között, hanem a szakmai/tudományos/műszaki tevékenység.

6. ábra: A vizsgált térségek összehasonlítása az iparágak bontásában, három jelentősebb mutató segítségével, 2017

Forrás: Román Statisztikai Hivatal adatai alapján, saját szerkesztés, 2020

A másik vizsgált mutató az adott iparágban keletkezett összes árbevétel alapján még inkább a kereskedelmi tevékenység túlsúlya látszik, hisz megye szinten az összes árbevétel 44%-a, Udvarhelyen majdnem a 47%-a, Csíkban a 44,1%-a míg Gyergyó térségében a 36%-a ebben az iparágban keletkezik. Emellett a feldolgozó ipar jelentős szelet, amely megye szinten 30%-s arányt képvisel, Udvarhelyszéken nagyságrendileg szintén annyi (30,9%), Gyergyóban arányában kiemelkedő 34,1%, de abszolút értékben messze elmarad az Udvarhelyétől (520 millió az 1,46 milliárdhoz képest). Csíkban csak 25% a feldolgozó ipar súlya, és ez az egyik tényező, amiért az Udvarhelyi régió korábbi kiemelkedését láttuk a megyében. A Csíkban jelentős vállalat számmal képviselt szakmai szolgáltatások szektor, természetesen árbevétel szempontból eléggé kicsi 1,7%-s szeletet képvisel, hisz itt sok kicsi vállalat működik, egy-két fős tervező irodák, könyvelő cégek stb.

A harmadik mutatószám az összesített alkalmazott szám, amelyben a kereskedelem már csak 24%-t képvisel, szinte mondhatni minden térségben, ami természetes, hisz a feldolgozó iparhoz képest kisebb a munkaigénye ennek a tevékenység ágazatnak. A kereskedelemre még mindig jellemző a térségben, hogy minden településen működik azért néhány helyi kis üzlet, amely helyi tulajdonban van, ez még inkább igaz volt az elemzés alapjául szolgáló adatok időszakára (2017), viszont ma már egyértelműen látszik a nagy hiper-/szupermarketek az irányú törekvése, hogy a kistelepülésekre is legyen valamilyen méretgazdaságos megoldásuk, ezzel pedig az elkövetkező években várhatóan nagy nyomást helyeznek a helyi szereplőkre. A tapasztalatom pedig az, hogy ezek a helyi szereplők erre jelenleg nem felkészültek, ezért ezen iparág helyi szereplőinek jelentős csökkenésére lehet számítani, alig van olyan nagyobb helyi szereplő, aki versenyképes üzleti modellel vág neki ennek a várható átalakulásnak a piacon.

A kereskedelem és a feldolgozó ágazat a két legjelentősebb iparág a megyében (a vállalkozások 47%-a, a megtermelt árbevétel 74%-a ebben a két iparágban jön létre), ezért ezt a két iparágat mélyebben is bemutatom (1. táblázat).

1. táblázat: A kereskedelem és feldolgozóipar alapvető mutatói a vizsgált térségekben, 2017

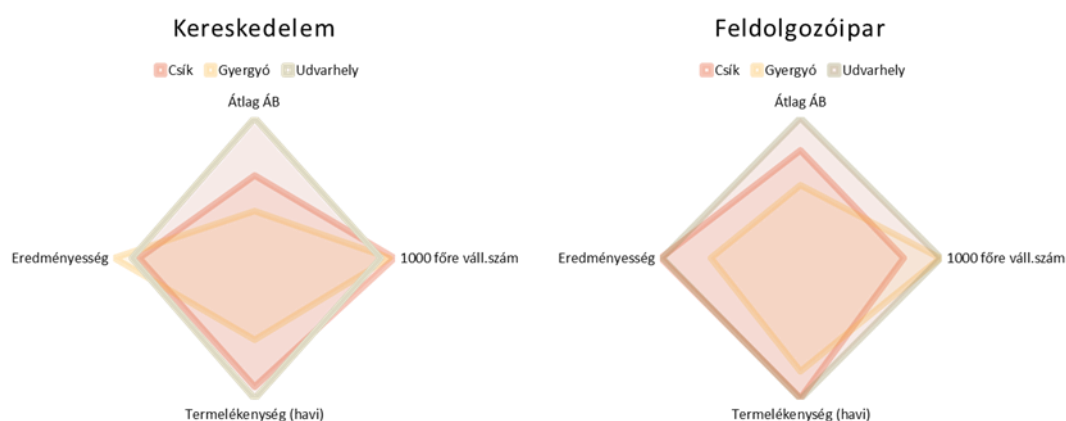
Kereskedelem	Vállalatok száma	Összes árbevétel	Összes alkalmazott	Összes nyereség	Átlag árbevétel	1000 főre váll. szám*	Termelékenység (havi)	Eredményesség
Csik	722	1.343.712.317	3.591	47.778.291	1.861.097	6,7	31.182	3,6%
Gyergyó	518	548.565.260	2.315	23.824.654	1.059.006	6,5	19.747	4,3%
Udvarhely	701	2.221.080.264	5.421	84.392.868	3.168.445	6,0	34.143	3,8%
Hargita megye	1.941	4.113.357.841	11.327	155.995.813	2.119.195	6,4	30.262	3,8%

Feldolgozóipar	Vállalatok száma	Összes árbevétel	Összes alkalmazott	Összes nyereség	Átlag árbevétel	1000 főre váll. szám*	Termelékenység (havi)	Eredményesség
Csik	279	759.341.373	4.934	53.103.966	2.721.654	2,6	12.825	7,0%
Gyergyó	281	519.523.030	4.190	23.293.645	1.848.836	3,5	10.333	4,5%
Udvarhely	411	1.463.470.617	9.474	101.116.240	3.560.756	3,5	12.873	6,9%
Hargita megye	971	2.742.335.020	18.598	177.513.851	2.824.238	3,2	12.288	6,5%

* 1.000 főre jutó vállalkozások száma

Forrás: Román Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés, 2020

A kereskedelem területén az átlagos árbevétel számottevően nagyobb Udvarhelyen, mint a másik két régióban, ennek az oka, hogy Udvarhelyen van egy helyi alapítású nagy üzletlánc, illetve néhány nagyobb nagykereskedelmi lerakat, amelyek emelik az átlagos árbevételt, de egyébként hasonlóan sok kicsi szereplő jellemzi a piacot. A termelékenység Gyergyóban elmarad a másik két régiótól, ennek az oka valószínűleg nem az alkalmazottak alacsonyabb teljesítménye, vagy képezése, hanem, hogy ott kevesebb helyi alapítású vállalkozás tevékenykedik, ezért az ott működő vállalkozások kevésbé méretgazdaságosak. Eredményesség és 1.000 főre jutó vállalkozás számban hasonló értékeket láthatunk a három régióban (7. ábra).

7. ábra: A vizsgált térségek összehasonlítása a kereskedelem és feldolgozóipar iparágakban, négy származott mutató segítségével, 2017

Forrás: Román Statisztikai Hivatal adatai alapján, saját szerkesztés, 2020

A feldolgozóiparban az átlagos árbevétel szintén Udvarhelyszéken a legnagyobb, de itt már kisebb az előny Csíkhhoz, illetve Gyergyóhoz képest. Vállalkozás számban az udvarhelyi és a gyergyói adatok nagyságrendileg megegyeznek, Csíkban viszont kevesebb feldolgozóipari vállalat működik a másik két térséghez képest. A rendszerváltás után az egész térségben

jelentősen visszaesett az ipari tevékenység, az elmúlt harminc évben egyik térség sem érte el ugyan az akkori iparosodás szintjét, de talán Csík térségében ez a folyamat még lassabb, nincsenek ipari parkok, és a térség településeinek stratégiájában, eddigi megvalósításaiban sem volt hangsúlyosan jelen az ipari vállalatok létrejöttének, fejlődésének támogatása.

Ha két iparágat hasonlítjuk össze, akkor a kereskedelem eredményessége (3,8%) természetesen kisebb, de a hivatalos adatok szerint a feldolgozóipar eredményessége sem kiemelkedő (6,5%), ebből természetesen még nem határozható meg pontosan a hozzáadott érték mértéke, de talán arra következtethetünk, hogy ezen a területen még bőven van fejlesztési kihívás. A feldolgozóiparban az átlagos vállalat méret nagyobb, ez az iparág természetéből is adódik, de a termelékenység nem nevezhető magasnak, átlagosan 12.300 lej volt.

Összefoglalva tehát az iparági szerkezet elemzést, a legjelentősebb iparág (kereskedelem) nem termel jelentős hozzáadott értéket, ám ezt pótolhatná a sorban második feldolgozóipar, viszont a rendelkezésünkre álló adatok alapján, sajnos arra következtethetünk, hogy a feldolgozó iparban dolgozó vállalkozások által termelt hozzáadott érték sem kiemelkedő.

Következtetések és javaslatok

A tanulmányban Hargita megye három térségét hasonlítottam össze a különböző helyi vállalkozások pénzügyi adataiból képezhető mutatószámok alapján. A tanulmány összefoglalására a következő mátrixot hívom segítségül (2. táblázat).

2. táblázat: A vizsgált térségek összehasonlítása egyes kiválasztott mutatók segítségével

Jellemző	Csík	Gyergyó	Udvarhely
Lakosság	118.000 fő	88.000 fő	127.000 fő
Adminisztrációs központ	Megyeszékhely	-	-
Váll. szám / árbevétel / alkalmazottak	2.250 vállalat / 3,05 Mrd. lej árbevétel / 14.900 alkalmazott	1.470 vállalat / 1,52 Mrd. lej árbevétel / 9.900 alkalmazott	2.450 vállalat / 4,73 Mrd. lej árbevétel / 22.200 alkalmazott
1.000 főre jutó váll. szám	20,8	18,3	21,0
Termelékenység / eredményesség	17.000 lej/hó 5,7%	12.800 lej/hó 5,6%	17.700 lej/hó 5,8%
Iparágak	A feldolgozó ipar aránya (árbevétel) a legkisebb a megyében	Erőteljesebb építőipar és mezőgazdaság arányok	Majdnem 80% kereskedelem és feldolgozóipar túlsúly
Fő erény	Adminisztrációs központ	Nehéz meghatározni	Vállalkozó kultúra, több közép vállalat

Forrás: Saját szerkesztés, 2020, a Román Statisztikai Hivatal adatai alapján

Udvarhely és Csík térségek rivalizálásával jellemezhető a megyei vállalkozások bemutatása, miközben Gyergyó térség lemaradni látszik. Ha a vállalkozások alapadatait vizsgáljuk, akkor Udvarhely térség emelkedik ki a megyében, viszont közigazgatási előnyének, illetve az elmúlt években történt közberuházásoknak köszönhetően Csíkszereda és Csík térsége is szorosan a nyomában van.

Következtetésként az egész megyére igaz, hogy fejlesztési fókuszba kellene emelni a sikeres vállalkozások számának a növelését. Ez egyrészt a vállalkozási hajlandóság emelésével érhető el, másrészt a meglévő vállalatok fejlesztésével, el kell érni, hogy olyan üzleti/infrastrukturális környezet jöjjön létre, hogy több kisvállalkozás tudjon kitörni a régióból, vagy akár az

országból, és legalább közepes méretű vállalkozássá nőjék ki magukat. A munka alapjául szolgáló adathalmaz nem adott lehetőséget a hozzáadott érték mélyebb elemzésére, illetve a megyében jellemző munkahelyek tudásigényéről sem nyújtott információt. Az, hogy az árbevétel ilyen túlsúlya kereskedelemről származik, arra enged következtetni, hogy a nagyobb hozzáadott értékű tevékenységek felé való elmozdulás, illetve a nagyobb tudásigénnyel jellemezhető munkafolyamatok létrehozása egy jelentősebb fejlődés, felzárkózás alapját jelentené. Ez a terület egy ideális további kutatási terület lehetne a megye/térségek további vizsgálatára, tovább elemezve az adatok mögött rejtőző mintázatokat, okokat.

Javaslatként a vállalkozói hajlandóság növelését, a sikeres kis és középvállalkozások megyén/régióon kívüli nyitásának a támogatását, illetve a szakmai/vállalkozói tudás béli/infrastrukturális/beruházói környezet fejlesztését fogalmazom meg. Mindez különböző képzés programok elindításával, a fiatalok számára vállalkozói mentor programok beindításával, innovatív megoldások támogatásával, nagyobb hozzáadott értékkel jellemezhető tevékenységek, nagyobb tudásigényt megkövetelő munkahelyek megteremtésének a támogatásával lenne elérhető.

Irodalomjegyzék

1. Ambrus T. (2013): Vállalkozói műhelytitkok Erdélyben, Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest
2. Čeryová, D. -- Bullová, T. -- Turčeková, N. -- Aamičková, I. -- Moravčíková, D. -- Bielik, P. (2020): Assessment of the Renewable Energy Sector Performance Using Selected Indicators in European Union Countries. In *Resources*. 9, 102 (2020), s. 2020. ISSN 2079-9276.
3. Čeryová, D. -- Bullová T. -- Adamičková, I. -- Turčeková, N. -- Bielik, P. (2020): Potential of investments into renewable energy sources. In: *Problems and Perspectives in Management*. 18, 2 (2020), s. 57--63. ISSN 1727-7051.
4. Csata Zsombor (2005): A vállalkozások megjelenésének társadalmi meghatározottsága a Székelyföld falvaiban. *Erdélyi Társadalom* III (2) pp. 91-112
5. Csata Zsombor (2013): A vállalkozói aktivitás egyes sajátosságai és tényezői Erdélyben, *TERÜLETI STATISZTIKA* 16: 1 pp. 21-37.
6. Geréb László (2014): The concept of economic development in Szeklerland from human point of view, In: Bíró, Boróka Júlia (szerk.) *Natura Econ 4 - CONFERENCE PROCEEDINGS: Environmental Dynamics under the Impact of Economic Trends – Realities and Perspectives Cluj-Napoca, Románia*: Editura Risoprint, (2014) pp. 54-65.
7. Horváth Alpár (2011): Kutatás és menedzsment a székelyföldi turizmusfejlesztésben, In: Juhász, Krisztina; Balázs, József (szerk.) *Határok nélküli Tudomány: Kihívások és lehetőségek a tudományterületek határain: Innováció és Turizmus-Ízelítő a Harsányi János Főiskolán folyó kutatói munkákból*, Budapest, Magyarország: MTA VKI, Harsányi János Főiskola, (2011) pp. 86-92.
8. Káposzta József-Honvári Patricia (2019): A „smart falu” koncepció főbb összefüggései és kapcsolódása a hazai vidékgazdaság fejlesztési stratégiájához. *Tér és Társadalom* 2019. 33. évfolyam/1. eISSN: 2062-9923 pp. 83-97.
9. Káposzta József (2020): A vidékfejlesztés helye a regionális tudományban, *Tér és Társadalom*, 34(1), o. 37-40. eISSN: 2062-9923
10. Lajdová, Z. -- Lajda, J. -- Kapusta, J. -- Bielik, P. (2016): Consequences of maize cultivation intended for biogas production. In: *Agricultural economics*. 62, 12 (2016), s. 543--549.

11. Nagy B. et al. (2015): Székelyföld gazdasági fejlesztésének és regionális fenntarthatósági tényezőinek vizsgálata. Kutatási jelentés. Nemzetstratégiai Kutatóintézet– Sapientia - Erdélyi Magyar Tudományegyetem. Gazdaság- és Humántudományok Kar, Csíkszereda.
12. Nagy Benedek (2007): Székelyföld, tények és számok: a turisztikai tevékenység. IN: A székelyföldi fejlesztés alapjai, Gloria Kiadó, Bukarest
13. Palkó E. - Sólyom Zs. (2005): A vállalkozások elterjedésének szociokulturális háttere. Vállalkozói típusok két székelyföldi faluban. Erdélyi Társadalom III. (2) pp. 115-134.
14. Szűcs Antónia-Káposzta József (2018): A Gyöngyösi járás településeinek komplex fejlettségi rangsora és dinamikája. TERÜLETI STATISZTIKA 58:(5) pp. 489-504. ISSN 0018-7828
15. Veres V. (2018): Társadalmi-gazdasági változás és fejlődés Romániában, közép- és kelet-európai kontextusban Erdélyi Társadalom XVI. (1) pp. 105-149.